

Een coalitieakkoord voor toekomstgericht ondernemen

Circulaire economie als het toekomstperspectief voor Nederland

Het toekomstperspectief van de Nederlandse economie staat hoog op de politieke agenda, en verschillende opgaven houden een deel van ons land in een greep. **Circulaire strategieën bieden een oplossing.**

Circulaire businessmodellen, materialen en technologieën:

- Bieden uitkomst voor **stikstofreductie**.
- Fungeren als **verdienmodel voor boeren**, via teelt van biobased materialen, bodemhuishouding en waterhuishouding.
- Maken ons **minder afhankelijk** van (eindige) materialen uit andere landen.
- Dragen bij aan **klimaatneutraal** (en zelfs klimaatpositief) **verdienvermogen**.
- Zorgen ervoor dat Nederlandse bedrijven **strategisch relevant** blijven in de Europese en globale economie.

Veel ondernemers werken hier elke dag aan. Op die manier wordt er **geld verdiend met het aangaan van maatschappelijke uitdagingen**. Daarom zijn we ook blij met de bevestiging van extra versnelling op het Nationaal Programma Circulaire Economie, zoals wordt voorgesteld in de 'Inhoudelijke en Ambitieuze Agenda' uit de vorige formatiefase.

Om **versnelling van het Nationaal Programma Circulaire Economie** te bereiken doet **Vereniging Circulair Friesland drie concrete voorstellen**.

Over Vereniging Circulair Friesland

Vereniging Circulair Friesland is een vereniging van 190 leden, waaronder meer dan 140 (MKB) bedrijven, alle Friese overheden en alle Friese kennis- en onderwijsinstellingen. De leden van Vereniging Circulair Friesland werken via 17 actiegerichte programma's aan een toekomstbestendige economie die is gericht op het aanpakken van maatschappelijke uitdagingen en kansen. En met succes: de afgelopen tien jaar is meer dan €1,5 miljard euro in de Friese circulaire economie geïnvesteerd, en we behaalden een Circular Gap score van 10,6%, de hoogste score wereldwijd ooit gemeten. Daarmee staat de Friese regio bekend als circulaire koploper van Nederland en Europa.



1. Vraagcreatie voor circulaire producten

Vraag naar circulaire producten is voor bedrijven de drijvende kracht in de ontwikkeling naar een toekomstbestendige economie. De korte termijn **vraag naar circulaire producten** blijft achter, waardoor **toekomstgericht ondernemen niet wordt beloond**, en innovaties buiten Nederland terugverdiend worden. Terwijl de markt en noodzaak voor circulaire materialen en technologieën de komende jaren juist een **groei** zullen doormaken, waarvan **Nederlandse bedrijven** als circulaire leiders kunnen **profiteren**.

Actief en sterk beleid voor vraagcreatie op korte termijn is daarom noodzakelijk. Daarom roepen wij op om in het regeerakkoord op te nemen:

- Zorg dat duurzame en circulaire producten de logische keuze zijn, en bouw lineaire producten af.
- Vergoot de afzetmarkt via circulaire publieke inkoop.
- Zet op Europees niveau in op een uniforme bijmengverplichting voor biobased en gerecyclede materialen, in bijvoorbeeld plastics en textiel
- Bescherm de Europese markt voor dumping van lage kwaliteit fossiele producten.

2. Benader opgaven en kansen integraal

Door verschillende opgaven tegelijk te bekijken kunnen ze elkaars oplossing zijn. Zo kan de **bouwopgave** uitkomst bieden **als klimaatstrategie** door CO₂-opslag in bouwmaterialen. **Biobased conceptwoningbouw** zorgt **snel** voor **betalbare** huizen én is een **oplossing in het stikstofprobleem**. Bovendien is de teelt van vezelgewassen voor biobased bouwmaterialen een (aanvullend) **verdienmodel voor boeren**. **Circulaire plastics** innovaties zorgen dat we **economisch relevant** blijven. **Circulaire nutriëntkringlopen** zorgen voor **onafhankelijkheid van landen buiten de EU**, terwijl ze de bodem en ons voedsel **gezonder** maken. Ziekenhuizen nemen biodegradeerbaar plastic af om innovatie te stimuleren en bedrijfsvoering te verduurzamen.

→ **Lees ook de bijlage:** vier voorbeelden van opgaven en kansen

Op dit moment zetten ministeries elkaars opgaven te weinig in als kansen. **In de bijlage van dit document lichten we kansen verder toe.** Daarom roepen wij op om in het regeerakkoord op te nemen:

- Zet circulaire economie in als strategie voor het oplossen maatschappelijke vraagstukken bij alle ministeries, door circulaire economie onder verantwoordelijkheid van alle relevante beleidsterreinen te brengen.
- Stel een coördinerend minister voor Circulaire Economie in vanuit het ministerie van Economische Zaken



3. Inzet op regionaal niveau

De **regio is hét schaalniveau** waar de toekomstbestendige economie wordt gemaakt. Dit is het schaalniveau waar **ondernemers elkaar kennen**, waar samenwerking plaatsvindt tussen **overheid, bedrijfsleven en onderwijs**, waar **beleid tot uitvoering** komt en waar **regionale materiaalketens** worden gevormd.

Daarom roepen wij op om in het regeerakkoord op te nemen:

- Ondersteun regioversnellers als regionale ecosystemen ter vergroting van innovatie- en concurrentievermogen.
- Zorg dat Europese innovatie- en ontwikkelmiddelen regionaal bestemd worden.

Een coalitieakkoord voor toekomstgericht ondernemen

Met deze voorstellen willen we bijdragen aan toekomstbestendig verdienvermogen en ondernemerschap. Waar circulair ondernemen wordt beloond.



Meer weten?

Mail Joris Rommerts, projectleider Wet- en Regelgeving bij Vereniging Circulair Friesland, via joris.rommerts@circulairfriesland.frl.

→ **Lees verder:** Bijlagen bij voorstel 2 – Benader opgaven en kansen integraal





Bijlagen bij voorstel 2: Benader opgaven en kansen integraal

Vier concrete voorbeelden

Voorbeeld 1: Circulaire nutriëntkringlopen + gezondheid + strategische onafhankelijkheid

Relevante ministeries

LVVN (gezond voedsel, verdienmodel boeren, mest), VWS (gezondheid), I&W (circulariteit), KGG (klimaatopgave)

Opgaven en oplossingen

(Micro)nutriënten zijn essentieel voor gezond voedsel en gezonde mensen. Wanneer (micro)nutriënten door gewassen worden opgenomen uit de bodem, moeten deze weer terug worden aangevuld. Dat gebeurt nu vaak via kunstmest. Dit is duur (de boer betaalt), het put de bodem uit en vergroot het stikstofprobleem. Bovendien worden de fossiele grondstoffen geïmporteerd van buiten de EU, wat onze afhankelijkheid vergroot.

Om de landbouw in Nederland vol te kunnen houden, moeten nutriënten uit de bodem, via voedsel en de mens weer terugkomen in de bodem.

Circulaire strategie: sluit de nutriëntenkringlopen door (micro)nutriënten uit gft-afval, humane excreta (mensenmest) en bermmaaisel in te zetten als meststof in de landbouw.

Maatschappelijke voordelen:

- Gezonder voedsel door cruciale (micro)nutriënten terug te brengen in het voedselsysteem
- Verminderen van afhankelijkheid van niet-EU-landen en fossiele eindige grondstoffen die nodig zijn voor kunstmest.
- Verminderen van uitstoot bij de productie van kunstmest.
- Vergroten van economische relevantie door unieke technologieën verder te ontwikkelen en toe te passen.

Uit de praktijk:

In de Gemeente Leeuwarden wordt de nieuwe wijk Spoordok gebouwd met als ambitie om humane excreta via parallel leidingwerk in te zamelen en te verwerken tot meststof. Op die manier komen cruciale nutriënten terug in het voedselsysteem.



Voorbeeld 2: de woningbouwopgave + klimaatopgaven + verdienmodel boeren

Relevante ministeries

VRO (woningbouwopgave), I&W (circulariteit), KGG (klimaatopgave), LVVN (agrarische verdienmodellen)

Opgaven en oplossingen

Tot 2030 willen we 100.000 huizen per jaar bouwen. Daarmee is de potentiële negatieve impact groot, met hoge CO₂ uitstoot en materiaalgebruik. Bovendien zit de woningbouw op slot. Biobased en circulaire bouw maken van die opgave juist een kans: CO₂ opslaan in bouwmaterialen, en tegelijkertijd een werkt dit als (aanvullend) verdienmodel voor boeren. Daarom stellen wij de volgende keuzeladder voor.

Circulaire strategie 1: benut bestaande bouw. Bespaar procedures, tijd en geld door bestaande bouw in te zetten via renovatie, woningsplitsing, benutten van bestaande utiliteitsbouw voor bewoning en vergemakkelijkt samenwonen.

Circulaire strategie 2: Toch nieuwbouwen? Zet in op optoppen met biobased bouwmaterialen, hergebruiken van materialen via urban mining en materiaalhubs, en zet biobased industriële (prefab) bouw in als dé nieuwbouwstrategie op grote schaal.

Maatschappelijke voordelen:

- Woningbouw draagt bij aan de klimaatopgave via CO₂ opslag.
- Bouwmaterialen werken als verdienmodel voor boeren.
- Betaalbaar en snel extra woningen, ook bij nieuwbouw via industrialisatie.
- Stevige stikstofreductie in de productie van bouwmaterialen, in de landbouw en op de bouwplaats.
- Gezondere woningen.
- Via industrialisatie zijn in de krappe arbeidsmarkt zijn minder handen nodig in de woningbouw.

Uit de praktijk:

Bedrijven als Heijmans, Bouwbedrijf Drijkstra Draisma en van Wijnen passen biobased conceptwoningbouw toe in hun woningfabrieken. Ook is in Friesland de Fryske Vezelhennepdeal gesloten: een afzetgarantie voor vezelhennepisolatie voor 1000 woningen van Friese opdrachtgevers. Op die manier hebben nu al 100 boeren genoeg langetermijnperspectief om over te stappen op vezelhennepeteelt, ontstaat genoeg volume voor een fabriek die nu in aanbouw is en wordt er 1700+ ton CO₂ opgeslagen. De komende drie jaar volgt opschaling van 700 ha naar 5.000 ha in Fryslân.



Voorbeeld 3: Circulaire plastics + economische relevantie + klimaatopgave

Relevante ministeries

EZ (verdienvermogen), KGG (klimaat), I&W (circulariteit)

Opgaven en oplossingen

Met een omzet van €73 miljard en 72.200 banen is Nederland het derde chemieland van de EU.^[1] De Nederlandse kunststoffenindustrie staat echter onder druk door de grote instroom van goedkope plastics van slechte kwaliteit uit bijvoorbeeld China. Met de bestaande infrastructuur, sterke chemische clusters en innovatiekracht heeft Nederland de potentie om leidend te zijn in de circulaire productie, recycling en verwerking van plastics.

Circulaire strategie: Neem het uitgangspunt: plasticvrij wat kan. Wanneer plastic onvermijdelijk is: hergebruikt plastic waar kan en nieuw biobased plastic waar moet. Nieuw fossiel plastic faseren we snel uit. Zet op zo veel mogelijk plekken biodegradeerbaar plastic in, en zeker wanneer plastic in contact komt met het milieu.

Maatschappelijke voordelen:

- Onze economische relevantie vergroot doordat sleutel technologieën in Nederland worden ontwikkeld.
- Circulaire plastics dragen bij als klimaatstrategie door koolstof (via de biosfeer) uit de atmosfeer en economie op te nemen en in materiaal op te slaan.
- Biodegradeerbaar plastic leidt tot minder (micro)plasticvervuiling.

Uit de praktijk:

Sleutel technologieën worden in Noord-Nederland ontwikkeld en ingezet die wereldwijd van belang zijn. Zo worden bijvoorbeeld biodegradeerbare plastics ontwikkeld uit rioolwater die worden ingezet in de landbouw, en in het Nationaal Testcentrum Circulaire Plastics worden circulaire oplossingen gevonden voor globale spelers als Coca-Cola.

[1] https://www.internetconsultatie.nl/duurzame_koolstof_in_de_chemie/document/14000



Voorbeeld 4: Circulair watergebruik + economische relevantie + toekomstige drinkwatervoorziening & bouw

Relevante ministeries

Relevante ministeries: I&W (drinkwatervoorziening & circulariteit), EZ (strategische relevantie), VRO (woningbouwopgave)

Opgaven en oplossingen

Genoeg drinkwater is voor veel mensen in Nederland als vanzelfsprekend. Toch staat de drinkwatervoorziening onder druk, wegens verzilting van ondergrondse reservoirs en het leegmaken van fossiele drinkwaterreserves. Nu al zijn sommige wijken niet verzekerd van drinkwater. Een probleem dat als gevolg van klimaatverandering alleen maar groter wordt. Dat kan nu en in de toekomst leiden tot dezelfde dynamiek als netcongestie: een gebrek aan drinkwateraansluitingen wat leidt tot een slot op economische ontwikkelingen.

Drinkwaterverbruik wordt voor het grootste deel bepaald door de manier waarop woningen functioneren. Op dit moment wordt er gemiddeld 130 liter drinkwater per persoon per dag (p.p.p.d.) gebruikt, en de Kabinetsdoelstelling is 100 liter p.p.p.d. Echter zal het waterverbruik in de grote bestaande woningvoorraad niet genoeg verminderen. Om op gemiddeld 100 liter p.p.p.d. te komen zijn aanpassingen in woningbouwregels nodig.

Circulaire strategie: Zet waterbesparende maatregelen zoals drinkwaterrecycling in bij nieuwbouw. Wanneer kosten te hoog zijn, verplicht dan in ieder geval voorbereidend leidingwerk voor waterrecycling, om te voorkomen dat 'waternetcongestie' later niet zorgt voor een nieuw bouwslot. De kosten van voorbereidend leidingwerk zijn per woning insignificant.

Maatschappelijke voordelen:

- Onze economische relevantie vergroot doordat sleutel technologieën in Nederland worden ontwikkeld.
- Een bouwslot wordt voorkomen door drinkwatervraag per huishouden te verminderen.
- Drinkwaterreserves worden minder intensief gebruikt met positief effect op de natuur.

Uit de praktijk:

Met Leeuwarden als 'Europese hoofdstad van de watertechnologie' is de Nederlandse watertechnologiesector van wereldklasse. We hebben bijvoorbeeld unieke technologieën om water te zuiveren van PFAS, drinkwater in huizen te recyclen en ook industrieel water te zuiveren. Inzet van deze technologieën vergroot innovatie en daarmee onze economische relevantie.